

Axiological aspects of the ballet heritage in various spheres of its interpretation and reinterpretation are considered: scientific, educational, creative. The value and interpretation dominants of the ballet heritage have been identified and revealed in accordance with the axiological dimensions of the modernity: direct citation, borrowing of individual elements, complete semantic 're-creation'. The process of reinterpretation has been deduced by the author as a phenomenon of a complete semantic reinterpretation of the tradition, when the standard and basic text performs the function of one of the elements of a new artistic system or cultural tradition. It was determined that reinterpretation means a continuous process of rethinking the traditions of the ballet heritage simultaneously through their restoration and rethinking, therefore it implies the need for active cooperation with the subject of perception, who instead of an outside observer becomes a full-fledged participant in the dialogue.

Key words: axiological dimension, interpretation, reinterpretation, values, traditional forms.

UDC 378.6 : [792.82 :124.5] - 047.37 (045)

AXIOLOGICAL REINTERPRETATION OF THE BALLET HERITAGE

Kravchuk Olena – Candidate of Pedagogical Sciences, Communal institution of higher education «Academy of Culture and Arts» Transcarpathian Regional Council, Uzhhorod

Axiological aspects of the ballet heritage in various spheres of its interpretation and reinterpretation are being considered: scientific, educational, creative aspects. The value-interpretive dominants of the ballet heritage have been identified and revealed in accordance with the axiological dimensions of modernity: direct citation, borrowing of individual elements, complete semantic 're-creation'.

The author has deduced the process of reinterpretation as a phenomenon of a complete semantic reinterpretation of the tradition, when the standard and basic text performs the function of one of the elements of a new artistic system or cultural tradition. It has been determined that reinterpretation means a continuous process of rethinking the traditions of the ballet heritage simultaneously through their restoration and rethinking, therefore it implies the need for active cooperation with the subject of perception, who instead of an outside observer becomes a full-fledged participant in the dialogue.

In the context of the double aesthetics of postmodernism and metamodernist aesthetics of fluctuation, the law of breaking the inertia of aesthetic influence is implemented in the way in reinterpretation by means of creating meanings that are directly opposite to those that already exist.

The axiological denominator of social, cultural, and personal factors of the ballet heritage consideration acts as a universal mechanism of touching the historical and spiritual roots, traditions, philosophy, mythology, religion, literature, art, scientific and creative process in higher educational institutions of art education.

Key words: axiological dimension, interpretation, reinterpretation, values, traditional forms.

Надійшла до редакції 15.05.2023 р.

УДК 784.1 (430)

ХОРОВИЙ РУХ НІМЕЧЧИНИ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Васюта Олег Павлович – доктор мистецтвознавства, професор кафедри мистецьких дисциплін, Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка
<https://orcid.org/0000-0002-0217-3090>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.v46i.677>
vasutainna10@gmail.com

Здійснено мистецтвознавчий аналіз характерних ознак вокально-хорового руху Німеччини початку ХХІ ст. у регіональному вимірі. На прикладі творчої діяльності вокально-хорової асоціації Liederkrantz Wolnzach, Markt Wolnzach, Landkreis Pfaffenhoffen an der Ilm (Лідеркранц Вольнцах, Маркт Вольнцах, земельний округ Пфaffenгофен на Ільмі, Баварія, ФРН), обґрунтовано низку культурологічних і мистецтвознавчих положень щодо культуротворчої ролі хорового мистецтва в соціокультурному середовищі територіальної громади. Наголошено вагу хорового співу у формуванні культурної сфери місцевої спільноти. Досліджено сутність творчих принципів вокально-хорового руху в його історико-культурологічному розповсюдженні на теренах баварського регіону Німеччини. Опрацьовано зміст концертних програм локальних осередків хорової асоціації. Визначено шляхи інтеграції вокально-хорового руху в загальнонаціональну соціокультурну сферу. Виявлено синергетичний ефект діалектичної взаємодії різних сегментів музичного просвітництва, а саме: хорового співу (церковного і світського); способи опанування різноплановою музичною літературою (хоровою, музично-театральною). Зосереджено увагу на інтерпретації сучасної вокально-хорової літератури і особливостях перебігу музичних (репертуарних) зацікавлень соціуму; розглянуто особливості конфігурації мистецької інфраструктури територіальної громади, яка сформувалася на основі демократизації та плюралізації різних форм культурної практики. Окреслено ймовірні напрями методологічного дискурсу в аспекті актуального спільно європейського культурного простору.

Ключові слова: соціокультурне середовище, вокально-хоровий рух, музичне виконавство, періодизація, мистецька сфера, хоровий спів, співацька практика.

Постановка проблеми. Вітчизняне мистецтвознавство впродовж тривалого історичного періоду досліджує питання впливу музичного мистецтва на формування духовної культури суспільства. Під цим кутом зору, перед нами постає науково-дослідницька та методологічна альтернатива, вирішення якої передбачає врахування як перевірених часом вітчизняних культурологічних і мистецтвознавчих напрацювань, так і залучення актуального світового досвіду. Маємо на увазі, передовсім, вивчення спільно європейського культурного простору, відкритого до реалій минулого і сьогодення в їх предметно-просторовому і національно-культурному варіюванні, що в ході історичного розвитку не втрачають культуротворчого та музично-просвітницького потенціалу.

До речі, І. Дзюба, наголошуючи вірогідні шляхи реалізації перспектив сучасної української науки і культури в аспекті модернізації і радикального піднесення її теоретичного та концептуального рівня, закликав до «створення *дослідницьких центрів* (курсив наш) сучасного світового рівня з аналітичними і прогностичними завданнями... зорієнтованими на *світовий* (курсив наш) культурний досвід» [3; 76].

Таке припущення вченого ймовірне. Серед вірогідних напрямів наголошеної промоції може бути: концентрація дослідницької уваги на питаннях *моделювання* культурно-творчих процесів, зокрема україно-німецького культурного ареалу в його міжрегіональному і міжнаціональному вимірах [16]; дослідження актуальних аспектів філософії і педагогіки мистецтва крізь призму модерних тенденцій європейської наукової думки [15]; менеджмент соціокультурної діяльності (в тому разі й менеджмент філармонійної концертної діяльності) [1]; популяризація національного культурного продукту у «світовому часопросторі» (Г. Карась) [4]. Водночас акцентоване судження формує певний «культурний оптимізм» (І. Дзюба) та становить науковий інтерес для українських мистецтвознавців [5].

Як наголошував А. Лащенко (культурно-громадський діяч, науковець, хормейстер, який послідовно досліджував і популяризував динамічні процеси «хорового відродження» України кінця 90-х рр. минулого століття): «Дійсно, прийшов час, коли вивчення вітчизняної музики досягло рівня самодостатності, і ми можемо поглянути на неї ширше, тобто з *позиції системи* (курсив наш), в якій музика функціонує» [1; 269].

Через те, вивчення особливостей функціонування локального осередку хорового мистецтва Liederkrantz Wolnzach, Markt Wolnzach, Landkreis Pfaffenhoffen an der Ilm «з позиції системи, в якій музика функціонує» (А. Лащенко), координує, з нашої точки зору, декілька взаємопов'язаних мистецтвознавчих векторів наукового виміру, а саме: *регіональний, загальнонаціональний і спільно європейський*. Зазначений дослідницький напрям наукового бачення формує головний *методологічний* вектор розвідки і сприяє усвідомленню горизонтальної «поліфонічності» та «благозвучності» як української, так і німецької культури в «симфонізованому» суголоссі європейського культурного простору. Тобто, *регіонально-культурологічний* ракурс наукового пошуку сприяє усвідомлення цілісності європейського мистецького простору і *моделює* імовірні шляхи його розвитку на умовах міжкультурної комунікації.

«У сучасній українській культурі, – наголошував І. Дзюба, – недостатньо використана регіональна *багатоманітність* і водночас її *соборно-цілісний образ* (курсив наш)» [3; 76]. У той же час, спостерігаємо стійку тенденцію зростання наукового інтересу до змісту тих локальних культурно-творчих рухів, які виходять за межі регіонального мистецького явища і стають вагомою часткою загального річища духовної культури.

Як приклад, пошлемося на праці О. Васюти «Музична культура Чернігівщини ХХ – початку ХХІ століть (композиторська творчість та виконавство)» [1]; С. Виткалова «Рівненщина: культурно-мистецький потенціал в парадигмах сучасності» [2]; Г. Карась «Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття» [4]; В. Личковаха, М. Загорулько «Чернігівські Афіни»: від Бароко до Постмодерну в естетиці» [5]; Karl Hausberger – Benno Hubensteiner «Bayerische Kirchengeschichte» (Карл Хаусбергер – Бено Хубенштайнер «Історія баварської церкви») [10] та ін.

Наведені свідчення фіксують ефективність методологічних принципів «мистецької регіонології» у вітчизняному і світовому науковому середовищі. У такий спосіб «історико-культурологічне регіонознавство» створює широкі пізнавальні можливості у напрямі теоретичних узагальнень духовної культури суспільства і виступає сьогодні в якості *комплексної* галузі знань, здатних піднести мистецтвознавчу науку на новий якісний рівень.

Так, через узагальнення питань історичної трансформації вокально-хорового руху на рівні соціокультурного локусу Markt Wolnzach констатуємо досягнення *концептуалізації* загального творчого процесу, як із точки зору музично-історичного розвитку художньо-стильових локацій, так і в аспекті особливостей *вокально-хорової* культури, що є вагомою часткою мистецького спадку європейських народів у її просторовому виявленні.

У такий спосіб дослідження окремих осередків історико-культурологічної дійсності Німеччини створює дослідницькі умови для з'ясування україно-німецьких «духовних паралелей» спільно європейського культурного ареалу. Подібний підхід акумулює в собі науковий потенціал і має чітку перспективу свого подальшого дискурсу в сучасному вітчизняному мистецтвознавчому просторі (Приміром, аналіз *аналогічних* культуро-творчих тенденцій епохи німецького Biedermeier – поезії і музики ранніх романтиків епохи т. зв. «маєткової культури» України [7]).

Отож, багатовекторність окресленої теми потребує як теоретичної, так і вокально-хорової концептуалізації проблеми дослідження. З цією метою буде залучено такі поняття як «соціокультурне середовище» і «хорове мистецтво»; «виконавство та музично-стильова і вокально-хорова локалізація»; «композиторська творчість»; «національні особливості й міжрегіональний контекст».

Аналіз основних досліджень і публікацій. Поширення різних аспектів вокально-хорового мистецтва на теренах спільно європейського культурного ареалу знайшли своє відбиття у працях вітчизняних і закордонних науковців. Теоретичні та культуротворчі аспекти духовної культури визначені вченими і практиками, як А. Авдієвський, Д. Антонович, В. Антонюк, О. Бенч, Т. Булат, О. Васюта, В. Виткалов, С. Виткалов, Н. Герасимова-Персидська, М. Гобдич, М. Гордійчук, Б. Гнидь, В. Іванов, Г. Карась, Л. Кияновська, М. Колесса, Л. Корній, Н. Королюк, М. Кречко, В. Кузик, А. Лашенко, В. Личковах, К. Майбурова, П. Муравський, К. Пігров, В. Рожок, Б. Сюта, О. Тимошенко, В. Федь, Б. Фільц, М. Юрченко, P. Gülke, K. Hausberger, V. Hubensteiner, A. Kendall, M. Raeburn, D. Schwanitz, R. Sneider та ін.

Метою дослідження є вивчення культуротворчого впливу вокально-хорового мистецтва на духовне життя територіальної громади Markt Wolnzach, Landkreis Pfaffenhofen an der Ilm (Маркт Вольнцах, земельний округ Пфаффенгофен на Ільмі, Баварія, ФРН).

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Історичні умови формування *Liederkrantz Wolnzach, Landkreis Pfaffenhofen an der Ilm*. Культурологічний екскурс. Markt Wolnzach є типовим баварським містечком із достатньо розвинутою соціальною і виробничою інфраструктурою переважно промислового та сільськогосподарського спрямування [11; 13]. Яскравим свідченням економічних пріоритетів місцевої громади стало відкриття у другій пол. ХХ ст. провідного в баварському регіоні Deutsches Hopfenmuseum (Німецький музей хмелю), що характеризує містечко як регіональну «столицю хмелю». Сучасна соціокультурна інфраструктура Markt Wolnzach включає в себе функціонування навчальних закладів різного освітнього рівня (початкова школа, середня школа, гімназія, приватна музична школа, функціонування різних форм професійної освіти). Високий соціальний і культурний авторитет мають місцеві римо-католицька (Kath. Kirche. St. Laurentius; Die Kirche St. Laurentius ist die Pfarrkirche der katholischen Gemeinde); лютеранська церкви (Evang. Luth. Auferstehungskirche; Die Auferstehungskirche dient der evangelisch-lutherischen Gemeinde in Wolnzach); вокально-хорова асоціація Liederkrantz Wolnzach; духовий оркестр Marktkapelle Wolnzach. У місті функціонують різноманітні національно-культурні, спортивні та наукові товариства, зокрема історичне (Geschichtszirkel) під керівництвом краєзнавця Руді Пфаб. Серед мистецьких пріоритетів місцевої громади провідні позиції посідає хоровий спів (світський і церковний), гра на духових музичних інструментах, театральна-сценічна та хореографічна аматорська діяльність. Учасники художніх колективів, духовий оркестр та ін. активно впливають на формування мистецької атмосфери місцевої територіальної громади та її округи.

Наголосимо на фактологічній базі дослідження. Її основу формують наступні чинники: статут Liederkrantz Wolnzach; висновки експертного середовища, зафіксовані у виданнях місцевої краєзнавчої літератури; журнали відвідувань хорових занять, протоколи зібрань, афіші виступів, концертні програми; спогади учасників співочого товариства, зафіксовані автором; матеріали доповіді, озвученої під час урочистого зібрання з нагоди 175-річного ювілею Liederkrantz Wolnzach; авторське опрацювання різноманітної мистецької інформації регіонального рівня.

Liederkrantz Wolnzach, як хорова асоціація, включає в себе хорові колективи, що територіально належать до вольнцахської округи і мають творчий взаємозв'язок упродовж тривалого часу. Історія виникнення місцевого осередку сягає середини ХІХ ст. (1848 р.) і тісно пов'язана з розвитком національно-культурного руху Німеччини першої пол. ХІХ ст. у формі Biedermeier (Той час позначений не лише прискоренням фундаментальних змін у суспільно-економічній і політичній сфері європейських країн, але й динамічним наповненням різних форм мистецтва (література, поезія, образотворче мистецтво, театр, музика) новим духовним змістом) [8-9, 12, 14, 17].

У хронологічному аспекті утворенню Liederkrantz Wolnzach передувала поява місцевого відділення Leseverein Wolnzach (Товариство книги Вольнцах) (1846 р.). Важливим напрямом діяльності зазначеного товариства стала можливою організація відкритих публічних бібліотек-читальнь, що здійснювало позитивний вплив на загальний обіг художньої і релігійної літератури в соціальному середовищі місцевої громади. До речі, ця форма культурної дії зберігає свій просвітницький потенціал до нашого часу і

функціонує нині у формі Marktbücherei Wolnzach (громадська бібліотека Вольнцах), де на безкоштовній основі поширюється література різного культурно-мистецького спрямування [13].

Просвітницька діяльність Leseverein Wolnzach поступово утворила соціокультурний загал, що поєднував різновекторні художні зацікавлення і сприяв появі місцевого співочого осередку. 1848 р. відбулося фактичне злиття обох товариств під спільною назвою Liederkrantz Wolnzach (головою новоствореного товариства обрано Glasermeister Johan Hofstetter). Новоутворене правління поставило за мету реалізацію наступних факторів духовного впливу на життя громади: 1) формування основ співацької культури чоловічої частини місцевого населення (Ausbildung des Männergesangs); оволодіння навичками церковних піснеспівів (Heranbildung in der Kirchenmusik) [6].

На ту пору Liederkrantz Wolnzach було першим сформованим і суспільно визнаним мистецьким осередком у просторі ландшафтного регіону Баварії *Hallertau* (Халлертау – культурний ландшафт у Баварії з площею понад 2400 км². Сьогодні це найбільша безперервна зона вирощування хмелю у світі. Приміром, у 2016 р. тут вироблено майже 86% хмелю, переробленого в Німеччині і майже 34% у світі) [25].

До початку Першої Світової війни (1914 р.) співоче товариство здійснювало системний культуротворчий вплив на духовне життя місцевої громади [6].

У часи 1914-1920 рр. призупинило свою діяльність. Лише після остаточного завершення воєнних дій цього періоду, тобто через шість років, повернулося до звичного ритму мистецької життєдіяльності [6].

У 1920 р. відбулося обрання нового складу правління Liederkrantz Wolnzach на чолі з Zech Albert, Apotheker (З. Альберт, аптекар). На посаду головного диригента запрошено досвідченого музиканта Йохана Гаула (Johann Gaul). (Впродовж наступних 30-50-х рр. ХХ ст. творчу частину товариства очолював диригент Ludwig Eisl (Людвіг Ейсл). Від цього часу робоча документація Liederkrantz (журнали відвідувань хорових занять, протоколи зібрань, афіші виступів, концертні програми тощо) ведуться з великою ретельністю до сьогодні. Членський внесок на той час становив 1/2 пива = 20 пфенігів [6].

Упродовж наступних двох десятиріч (1920-1940 рр.) співоче об'єднання значно розширило сферу свого впливу на культурне життя громади. Завдяки послідовній музично-виховній роботі, здійснюваній головними диригентами товариства, відбулося помітне зростання музичної культури, що створювало мистецькі умови для поетапного опанування різноплановою музичною літературою (хоровою, музично-театральною тощо). Для підготовки окремих музичних творів Liederkrantz залучав до співпраці місцевих оркестрових музикантів, що сприяло сценічному втіленню доступних музично-театральних дійств, оперет, концертних програм тощо. Приміром, у той час отримали нове сценічне життя низка популярних в німецькомовному середовищі оперет, а саме: «Der Hollerdauer Fidel» (Der Holledauer Fidel ist ein niederbayerisches Singspiel (Operette) in drei Akten des Komponisten Erhuterard Kutschenreuter); «Der fidele Bauer» von Leo Fall; «Lumpazi Vagabundus» von Robert Stolz та ін. («Голландський Фідель» – нижньобаварський зінгшпіль (оперета) на три дії композитора Ерхутерарда Кутшенройтера); «Fidele Bauer» Лео Фолля; «Lumpazi Vagabundus» Роберта Штольца) [6, 19, 22].

У той час проходили кардинальні *структурні* зміни в організаційно-творчій діяльності співочого утворення. Цьому передували відкриті громадські обговорення актуальних питань хорового життя за участі широкого кола прихильників музичного мистецтва. В результаті громадянського діалогу Liederkrantz вперше за всю попередню історію залучає до спільного виконання хорової музики жіночу частину місцевої громади. У результаті цього в межах територіальної громади вперше з'явився *мішаний хор* у складі чоловічих (тенори, баси) і жіночих (сопрано, альти) голосів. Як свідчить хроніка: «Включення вечорів мішаного хору викликало тривалу дискусію, і було вирішено проводити вечір мішаного хору по понеділках кожного місяця на додаток до трьох вечорів чоловічого хору» [6].

Зазначені нововведення пов'язані передовсім із діяльністю жіночих емансипаційних рухів, що зазнали значного поширення в європейських країнах кінця ХІХ – початку ХХ ст. [8; 153].

Поширення в Німеччині націонал-соціалізму як офіційної ідеології; Друга світова війна (1939-1945 рр.), – стали суворим випробуванням для Liederkrantz Wolnzach. Зокрема, 1939 р. до лав армії була призвана значна частина чоловічого складу товариства (понад 16 співаків), що мало вкрай негативні наслідки для його подальшої діяльності впритул до тимчасового припинення в часи 1940-1948 рр. [6].

За ініціативи Міхаеля Майра, директора початкової школи у Вольнцаху та музиканта Людвіга Ейсла співоче товариство повернулося до звичного ритму своєї діяльності лише у 1948 р. Серед організаційно-творчих нововведень цього часу необхідно відзначити створення на базі Liederkrantz Wolnzach громадського *музичного комітету*, що розширювало творчий діапазон його впливу на мистецькі процеси, стимулювало пошук нових форм музичного життя.

Зростання виконавської культури цього періоду наочно ілюструє *концертна програма* творчого вечора, що відбувся впродовж 1951 р. [Додаток А]. У її реалізації досягнуто гнучке поєднання музичних

творів різних стилів і напрямів: епохи романтизму (Шуберт, Вагнер, Вебер, Верді); популярної театральної музики початку ХХ ст. (Кальман та ін.); творів вокальної та інструментальної музики у різних формах концертного втілення (соло, дует, терцет, квартет, оркестр).

Вшанування 110-річчя від часу заснування вокально-хорової асоціації, стало особливою віхою в історії Liederkrantz Wolnzach (1958). Цього року співоче об'єднання було удостоєне найвищої відзнаки федерального Президента в галузі аматорської хорової діяльності Німеччини – *Зельтерплакете*. У вітальній адресі, зокрема зазначалося: «Dem Liederkrantz Wolnzach verleihe ich die Zelterplakette als Auszeichnung für die in langjährigem Wirken erworbenen Verdienste um die Pflege der Chormusik und des Deutschen Volksliedes. Bonn, den 1. 6. 1958 – Der Bundespräsident Theodor Heuss» («Я нагороджую орденом Зелтера співочий колектив Liederkrantz Wolnzach за багаторічні заслуги у розвитку хорової музики та німецької народної пісні. Бонн, 1 червня 1958 р. – Федеральний президент Теодор Хойс») [6].

(Зельтерплакете, як почесна президентська відзнака в галузі культурно-мистецької діяльності, заснована Президентом ФРН Т. Хойсом 1956 р. на честь видатного німецького музиканта, професора, композитора і диригента Карла Фрідріха Зельтера (1758-1832 рр.) [20]. Щороку Президент ФРН нагороджує цією відзнакою аматорські хори, які безперервно протягом 100 років і більше здійснюють особливий внесок у розвиток хорової музики, популяризацію німецької народної пісні, а отже, сприяють збагаченню культурного життя суспільства. Щорічне вручення почесної відзнаки відбувається традиційно за три тижні до Великодня і охоплює усі федеральні землі Німеччини). Так, у межах Баварії, президентську відзнаку отримали лише чотири регіональні осередки Liederkrantz [6].

У другій пол. ХХ ст. за ініціативи головного хормейстера Liederkrantz – Альфонса Зігмунда (очолював музичну частину товариства у період 1960-2000 рр.), відновилася діяльність *мішаного хору* (1965 р.); запроваджено різні форми хорового виконавства, а саме: Adventsingen (Різдвяний спів) (1976 р.); весняні та цвинтарні співи; участь у богослужіннях на честь великих релігійних і державних свят. Для прикладу, наведемо одну з програм із циклу Adventsingen – Liederkrantz Niederlauterbach, як асоційованого члена хорового об'єднання Liederkrantz Wolnzach [Додаток Б].

У період 2000-2020 рр. при Liederkrantz (голова правління Вернер Брунер, хормейстера Андре Барон) на постійній основі діяли чоловічий (Männerchor), жіночий (Frauenchor), мішаний (Gemischter Chor), молодіжний хор (Projektchor). Подібні організаційно-творчі нововведення зміцнювали соціальну базу хорового руху; наvertsали молодь до хорового співу; перетворювали співочий осередок у дієву форму музичного просвітництва.

Пандемія коронавірусу (2019-2022 рр.) призупинила репетиційну і музично-виконавську діяльність товариства. Відновлення роботи відбулося у другій пол. 2022 р. Вимушена перерва призвела не лише до зменшення кількості учасників Liederkrantz, а й до змін у складі організаційно-творчого керівництва. На сьогодні, правління хорової асоціації працює у формі команди менеджерів: Гудера Регіна, Спис Мартіна, Ланг Халтер Еві і має у творчому складі лише *мішаний хор*. Після тривалих пошуків, на посаду головного диригента запрошено Бенедикта Хьогля (фахівець у галузі церковної музики; вихованець мюнхенської і регенсбурзької школи хорового співу).

Організація творчого процесу. Функціонування Liederkrantz Wolnzach базується на основі статуту, укладеного з урахуванням демократичних принципів організаційно-творчої роботи в галузі аматорського мистецтва, а саме: добровільність участі кожного у співочих зібраннях (як вияв духовних устремлінь особистості); відсутність жорстких професійних вимог до рівня музичної грамотності та досвіду хорового співу; створення атмосфери щирості і взаємної поваги під час хорових занять і концертних виступів; спільне проведення часу як своєрідна духовна еманация всередині хору (як уподібнення «хоралів небесних» в душі співаючого та творча піднесеність співацької постави під час хорового співу); підбір хорового репертуару, який відповідає співочій традиції Liederkrantz; врахування мистецьких смаків хористів і *розвивального* компоненту хорового співу, тобто залучення до співочого репертуару музичних творів у відповідності до виконавських можливостей хористів, зорієнтованого на *випередження* попередньо досягнутого творчого рівня з врахуванням стильового різноманіття хорової музики.

Переконливим свідченням зростаючої уваги до Liederkrantz Wolnzach є виділення обладнаної вокально-хорової репетиційної аудиторії, рояля і фортепіано на базі Rathaus (місцева ратуша).

Організація репетиційного процесу передбачає декілька суттєвих складників: хорові репетиції проходять щосередини від 19.30 до 21.00; регулярність відвідувань хорових занять і концертів фіксується особистим підписом кожного члена товариства у відповідному журналі.

Структура кожної хорової репетиції передбачає наступні елементи: проведення дихальної гімнастики (співацьке дихання відрізняється від природнього і підкоряється особливостям структурної будови хорового твору); виконання фізичних вправ, спрямованих на активізацію голосового апарату; хорова вокалізація різноманітних послідовностей щодо формування співацької артикуляції і дикції у комбінації голосних і

приголосних; виконання хорових вправ у висхідному і низхідному порядку; концентрація співацької уваги щодо досягнення високої вокальної позиції, м'якого об'ємного звучання без зайвої голосової напруги тощо.

Реалізацію окремих принципів музичного виконавства розглянемо на прикладі заняття, присвяченого вивченню хорового твору естонського композитора Arvo Pärt «Da pacem, Domine». (Арво Пярт (1935 р.) один із найвідоміших представників світового музичного постмодернізму, першовідкривач музичного стилю *tintinnabuli* (від лат. «дзвоники») [21].

Хорова композиція «Da pacem, Domine» віддзеркалює певні особливості григоріанських монодичних піснеспівів (сувора ритміка, використання антифонного голосоведіння, прозорість звучання). Хорова партитура передбачає поетапне виконання хористами різних тризвуч'їв та акордових співзвуч'їв у відповідності до авторського композиційного стилю, чим досягається ефект тональної модальності у поєднанні ритмічних модусів *tintinnabuli*. Цьому також сприяє звернення композитора до давніх традицій *невматичного співу*, коли на один склад молитовного тексту припадає декілька звуків хорової мелодії. Приміром, фрагмент тексту композиції «...*in diebus nostris...*» охоплює вісім тактів партитури. Композитор свідомо не фіксує ключових знаків на початку кожного нотоносця хорової партитури. Це є виявом певного уникнення класичних принципів тональної системи та свідченням використання особливостей монодичної пісенності, побудованої у даному випадку за принципом звуковисотної організації ритмічних модусів *tintinnabuli*. Автономність мелодійного розвитку кожної хорової партії (її ритмобудова) формує міцний фундамент для творчого втілення твору сучасної хорової музики. З цією метою Бенедикт Хьогль активно використовує різні елементи *хорового сольфеджіо*: інтонаційні та ритмічні вправи, побудовані на основі музично-виконавського матеріалу хорової партитури вказаного твору; фіксує досягнення тональної злагодженості у кожній хоровій партії; досягає тембральної гармонії при виконанні окремих акордових співзвуч'їв і складних у інтонаційному відношенні інтервалів (збільшеної квати зокрема); прагне досконалості хорового ансамблю при виконанні акордових співзвуч'їв у їх широкому розташуванні; привертає увагу до особливостей вокально-хорового втілення різних секундових послідовностей (сі-бемоль, ля, соль і ін.); прищеплює навички хорового співу із використанням складних метричних груп (6/4 і ін.).

Послідовна організація музично-хорової справи мотивує учасників і сприяє налагодженню концертно-виконавської діяльності як завершального етапу широких організаційно-творчих дій співочого об'єднання, що відповідає головному статутному принципу: «Продовжувати традиції, займатися та здобувати нове!» («Fortführen von Traditionen, Anpacken und Ausprobieren von Neuem!») [6]. Яскравим свідченням виконавських можливостей хористів став колоритний ювілейний концерт, присвячений 175-річчю від часу заснування *Liederkrantz Wolnzach*. (Мистецьке дійство, тривалістю понад п'ять годин, проходило у концертній залі *Deutsches Hopfenmuseum Markt Wolnzach* 25.06.2023 р.).

У реалізації ефектної творчої програми взяли участь асоційовані члени *Liederkrantz Wolnzach*: *Liederkrantz Niederlauterbach* (Лідеркранц Нідерлаутербаха); *Männerchor* (чоловічий хор); *Projektchor* (молодіжний хор); *Berges-Rhythmik-Kinds* (дитяча студія гри на ударних музичних інструментах); *Windstärke 5* (мистецьке об'єднання «Сила вітру 5») та ін. [6].

Проведення ювілейного заходу набуло не лише виразної соціокультурної мобільності хорового мистецтва, але й стало яскравим свідченням його просвітницької місії у просторі духовного життя територіальної громади.

Висновки. У контексті наголошених дослідницьких напрямів, *Liederkrantz Wolnzach*, *Landkreis Pfaffenhoften an der Elm* виступає і в якості регіональної моделі хорового виконавства і, водночас, є прикладом широкомасштабного запровадження мистецького феномена у культурний простір соціуму. У будь-якому випадку, *Liederkrantz* упродовж тривалого часу відіграє роль своєрідного каталізатора національно-культурної консолідації духовних і мистецьких сил місцевої громади і послідовно виконує важливу як культурно-просвітницьку, так і музично-виховну функцію.

Знаючи соціокультурної і міжрегіональної трансформації, *Liederkrantz Wolnzach* функціонує за реалій *соціокультурного простору* Німеччини XIX – початку XXI ст. Як форма мистецької діяльності, набирає ознак певної субкультури і є невід'ємною частиною, фактором і атрибутивною складовою характеристики духовного життя територіальної громади.

Водночас дослідження сутнісних чинників вокально-хорової асоціації *Liederkrantz*, як мистецького соціокультурного феномена регіонального рівня, - сприяє усвідомленню цілісності культурного простору країни впродовж тривалого історичного періоду і стає виявленням процесу діалектичної взаємодії різних моделей духовної комунікації соціуму від епохи *Biedermeier* (початок XIX ст.) до сучасних просторових локацій художньої творчості першої третини XXI ст.

У той же час, розвідка не вичерпує усієї проблематики історичних і теоретичних контентів вокально-хорового руху регіону. *Перспективними виявляються* конкретизація хорового репертуару

окремих мистецьких осередків за особливостями музично-стильових локацій; дослідження різних етапів співацької культури в контексті багатогранності хорового виконавства з використанням різнопланової хорової стилістики щодо голосоведіння, вокальної манери, хорової фонетики; співу а cappella у складі однорідних (чоловічих, жіночих) та мішаних хорів; особливостей диригентської інтерпретації окремих творів музичного мистецтва в контексті хорового виконавства європейського культурного ареалу.

Нам видається й інший очевидний факт сучасної «актуальної культурної свідомості» (І. Дзюба), який засвідчує існуючу проблему щодо обсягу вітчизняних досліджень мистецтвознавчого характеру, спрямованих на вивчення музичних процесів, зокрема в німецько-українському культурологічному і музикознавчому ракурсі. Не викликає сумніву, що наголошення певних духовно-творчих паралелей німецького і українського спільно європейського культурного простору в його історико-культурній плюралізації та специфікації творчого функціонування (вокально-хорового зокрема) за умов минулого і сьогодення, формує додаткові «горизонтальні мотиви» (І. Дзюба), здатні своєю поліфонічною сутністю гармонізувати різні вектори націє-культуро-творчих дій української держави.

Список використаної літератури

1. Васюта О. П. Музична культура Чернігівщини XX – початку XXI століть (композиторська творчість та виконавство): монографія. Чернігів : Вид. «Десна Поліграф», 2019. 384 с.
2. Виткалов С. Рівненщина: культурно-мистецький потенціал в парадигмах сучасності: монографія. Рівне : ПП ДМ, 2012. 461 с.
3. Дзюба І. М. Між культурою і політикою. Київ : Сфера, 1998. 372 с.
4. Карась Г. В. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі XX століття: монографія. Івано-Франківськ : Типовіт, 2012. 1164 с.
5. Личковах В., Загоруйко М. «Чернігівські Афіни»: від Бароко до Постмодерну в естетиці. Чернігів : Вид. «Десна Поліграф», 2016. 272 с.
6. Поточна документація Liederkrantz Wolnzach (статут, концертні програми, журнали відвідувань хорових занять, протоколи зібрань, спогади).
7. Чижевський Д. І. Історія української літератури (від початку до часу реалізму). Нью-Йорк : Українська Вільна Академія наук у США, 1956. 511 с.
8. Bertelsmann JUGEND LEXIKON. Wissen Media Verlag GmbH, Gütersloh/München, 2008. 719 s.
9. Dietrich Schwanitz BILDUNG: Alles, was man wissen muss. Wilhelm Goldmann Verlag, München, 2002. 697 s.
10. Karl Hausberger-Benno Hubensteiner. Bayerische Kirchengeschichte: Süddeutscher Verlag, 1987. 400 s.
11. Kastner E./Nemetz N./Zablowsky R.. Wolnzach und sein Gewerbe – ein Blick zurück. Verlag Wolnzacher Anzeiger, 1984. 83 s.
12. Manuel Albrecht. Carl Spitzwegs Malerparadies. München : Schuler Verlagsgesellschaft, 1974. 175 s.
13. Paulinus Fröhlich: Wolnzach: Chronik eines Hallertauer Marktes. Herausgeber und Verlag: Markt Wolnzach, 1980.
14. Peter Gülke Schubert, Brahms, und das Erbe Beethovens. Schubert und Brahms: Kunst und Gesellschaft im frühen und späten 19. Jahrhundert; Dokumentation der Veranstaltungsreihe der Hochschule für Musik und Theater Hannover, 3. – 25. November 1997 / Arnfried Edler (Hg). – Augsburg : Wissner, 2001 (Publikationen der Hochschule für Musik und Theater Hannover; Bd.11). S. 21-32.
15. Rudolf Steiner Kunst und Kunsterkenntnis. Grundlagen einer neuen Ästhetik. Rudolf Steiner Verlag. Dornach Schweiz, 1989. 240 s.
16. <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream>
17. <https://www.liederkrantz-schweinfurt.de/geschichte/>.
18. <https://www.hopfenland-hallertau.de/die-hallertau>
19. <https://www.radioswissclassic.ch/de/musikdatenbank/musiker/>.
20. <https://www.deutscher-chorverband.de/service/zelter-plakette>
21. <https://uk.wikipedia.org/wiki/ArvoPiert>
22. https://de.wikipedia.org/wiki/Der_Holledauer_Fidel

References

1. Vasiuta O. P. Muzychna kultura Chernihivshchyny XX – pochatku XXI stolit (kompozytorska tvorchiist ta vykonavstvo): monohrafiia. Chernihiv : Vyd. «Desna Polihraf», 2019. 384 s.
2. Vytkalov S. Rivnenshchyna: kulturno-mystetskyi potentsial v paradyhmakh suchasnosti: monohrafiia. Rivne : PP DM, 2012. 461 s.
3. Dziuba I. M. Mizh kulturoiu i politykoiu. Kyiv : Sfera, 1998. 372 s.
4. Karas H. V. Muzychna kultura ukrainskoi diaspory u svitovomu chasoprostori KhKh stolittia: monohrafiia. Ivano-Frankivsk : Typovit, 2012. 1164 s.
5. Lychkovakh V., Zahorulko M. «Chernihivski Afiny»: vid Baroko do Postmodernu v estetytsi. Chernihiv : Vyd. «Desna Polihraf», 2016. 272 s.
6. Potochna dokumentatsiia Liederkrantz Wolnzach (statut, kontsertni prohramy, zhurnaly vidviduvan khorovykh zaniat, protokoly zibrany, spohady).

7. Chyzhevskiy D. I. Istoriia ukrainskoi literatury (vid pochatku do chasu realizmu). Niu-York : Ukrainska Vilna Akademiia nauk u SShA, 1956. 511 s.
8. Bertelsmann JUGEND LEXIKON. Wissen Media Verlag GmbH, Gütersloh/München, 2008. 719 s.
9. Dietrich Schwanitz BILDUNG: Alles, was man wissen muss. Wilhelm Goldmann Verlag, München, 2002. 697 s.
10. Karl Hausberger-Benno Hubensteiner. Bayerische Kirchengeschichte: Süddeutscher Verlag, 1987. 400 s.
11. Kastner E./Nemetz N./Zablowsky R.. Wolnzach und sein Gewerbe – ein Blick zurück. Verlag Wolnzacher Anzeiger, 1984. 83 s.
12. Manuel Albrecht. Carl Spitzwegs Malerparadies. München: Schuler Verlagsgesellschaft, 1974. 175 s.
13. Paulinus Fröhlich: Wolnzach: Chronik eines Hallertauer Marktes. Herausgeber und Verlag: Markt Wolnzach 1980.
14. Peter Gülke Schubert, Brahms, und das Erbe Beethovens. Schubert und Brahms: Kunst und Gesellschaft im frühen und späten 19. Jahrhundert; Dokumentation der Veranstaltungsreihe der Hochschule für Musik und Theater Hannover, 3. – 25. November 1997 / Arnfried Edler (Hg). – Augsburg : Wissner, 2001 (Publikationen der Hochschule für Musik und Theater Hannover; Bd.11) S. 21-32.
15. Rudolf Steiner Kunst und Kunsterkenntnis. Grundlagen einer neuen Ästhetik. Rudolf Steiner Verlag. Dornach Schweiz, 1989. 240 s.
16. <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream>.
17. <https://www.liederkranz-schweinfurt.de/geschichte/>.
18. <https://www.hopfenland-hallertau.de/die-hallertau>.
19. <https://www.radiowissclassic.ch/de/musikdatenbank/musiker/>.
20. <https://www.deutscher-chorverband.de/service/zelter-plakette>
21. <https://uk.wikipedia.org/wiki/ArvoPiart>.
22. https://de.wikipedia.org/wiki/Der_Holledauer_Fidel.

THE GERMAN CHORAL MOVEMENT OF THE EARLY TWENTY-FIRST CENTURY: THE REGIONAL DIMENSION

Vasiuta Oleg – Doctor of Art History, Associate Professor, Professor of the Department of Art Disciplines at the Taras Shevchenko National University of Chernihiv Collegium, Honored Artist of Ukraine

The article presents an art historical analysis of the characteristic features of the vocal and choral movement in Germany in the early twenty-first century in the regional dimension. On the example of the creative activity of the vocal and choral association Liederkranz Wolnzach, Markt Wolnzach, Landkreis Pfaffenhofen an der Ilm, a number of cultural and artistic provisions regarding the culture-creating role of choral art in the socio-cultural environment of the territorial community are substantiated. The importance of choral singing in the formation of the cultural sphere of the local community is emphasized. The essence of the creative principles of the vocal and choral movement in its historical and cultural spread in the Bavarian region of Germany is investigated. The content of concert programs of local choral association centers is analyzed. The ways of integration of the vocal and choral movement into the national socio-cultural sphere are determined. The synergistic effect of the dialectical interaction of various segments of musical education, namely: choral singing (church and secular); ways of mastering diverse musical literature (choral, musical and theatrical) is revealed. Attention is focused on the interpretation of contemporary vocal and choral literature and the peculiarities of the course of musical (repertoire) interests of society; the peculiarities of the configuration of the artistic infrastructure of the territorial community, which was formed on the basis of democratization and pluralization of various forms of cultural practice, are considered. The author outlines possible directions of methodological discourse in the context of the current common European cultural space.

Key words: socio-cultural environment, vocal and choral movement, musical performance, periodization, sociocultural activity, choral singing, singing practice.

Додаток А

Liederkranz Wolnzach (Лідеркранц Волнцах)
am Samstag, den 8. Dezember 1951, im Hollweck-Saal. Beginn 20 Uhr.

DIRIGENT: KAPELLMEISTER LUDWIG EISL

PROGRAMM

I. Teil

1. Große Fantasie aus «Thannhäuser» von Richard Wagner Begrüßung durch den Vorstand Herrn Ernst Zech.
2. Männer-Chor «Wo gen Himmel Eichen ragen» von H. Heinrichs.
3. Ouvertüre zu der Oper »Die lustigen Weiber von Windsor« von Nicolai.
4. Terzett aus der Oper «Die Zauberflöte» von W. A. Mozart, Solisten: Frl. K. Pitzer, Dr. Machold und Dr. Strohofer.
5. Thema und Variationen aus dem Forellen-Quintett v. Fr. Schubert.
6. Klaviersolo «Aufforderung zum Tanz» von C. M. von Weber, Solist Herr Karl Zischang.
7. Fantasie aus der Oper «La Traviata» von Verdi.

II. Teil

8. Ouvertüre zur komischen Oper «Orpheus in der Unterwelt» von Offenbach.
9. «Mondnacht auf der Alster» Walzer für Männerchor u. Orchester von Fetras
10. «Die Csardasfürstin» Operetten-Potpourri von Kalmán.

11. Humoristische Quartette: a) Die Feinschmecker; b) Die vier Patienten von Walker.; Dr. Machold, Dr. Hirschberger, Geißlinger und Bromersberger.
12. «Im weißen Rößl» großes Stimmungs-Potpourri von Benatzky;
13. Schlußmarsch.

Додаток Б

Приклад концертної програми в межах_Adventsingen:
Liederkrantz Niederlauterbach (Лідеркранц Нідерлаутербах)

«Advent is a Leuchtn» – Liederkrantz Niederlauterbach
Begrüßung – Hr. Pfarrer Thomas Schießl
«So könnte es Weihnachten werden» von Kurt Mikula – Kinderchor
«Deutscher Tanz von 1800» – Hausmusik Schleibinger
«Marien-Advent» von Max Eham – Kirchenchor Gebrontshausen Bruchpiloten
«Lesung» – Hr. Pfarrer Thomas Schießl
«Auf, ihr Hirtenleut» – Liederkrantz Niederlauterbach
«The Rose» – Querflöten und Klavier
«Let my light shine bright» – Projektchor Niederlauterbach
«Weihnachts-Boarischer» – Hausmusik Schleibinger
«Lesung» – Hr. Pfarrer Thomas Schießl
«Herr deine Ankunft» Klaus Heizmann – Kirchenchor Gebrontshausen Bruchpiloten
«Christmas melody» – Projektchor Niederlauterbach
«Christmas Time» von Bryan Adams – Kinderchor
«In der Stille der Nacht» – Liederkrantz Niederlauterbach
«Schlussgedanken» – Hr. Pfarrer Thomas Schießl
«Macht hoch die Tür» – Gemeinsames Schlusslied

Надійшла до редакції 10.11.2023 р.

УДК 792.01

УНІВЕРСАЛІЗМ ДІЯЛЬНОСТІ БОРИСА БЕРЕСТА У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ МИСТЕЦТВА СЛОВА В СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

Кукуруза Надія Вікторівна – кандидат мистецтвознавства, доцент,
завідувач кафедри сценічного мистецтва і хореографії,
Прикарпатський національний університет
ім. В. Стефаника, Івано-Франківськ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-3930-9422>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.v46i.678>
kukuruza.nv@gmail.com

Науково-практична діяльність Бориса Береста (1924–2001 рр.) привертає увагу, перш за все, працею «Мистецтво слова», написану в співавторстві з батьком, видатним мовознавцем Пантелеймоном Ковалевим. У ХХ – першій чверті ХХІ ст. посібник розглядаємо як єдиний в середовищі української діаспори, написаний з метою професіоналізації мистецтва слова (за аналогією – живого виразного слова, сценічної мови), мистецтва оратора (промовця) в середовищі діаспори. Б. Берест теоретично узагальнив і структурував практичний досвід із техніки й виразності мови, набутий протягом навчання в Вищій Театральній Школі м. Львова. Важлива ділянка діяльності Береста – упорядкування і видання словників із мовознавства за авторства батька.

Універсалізм діяльності Б. Береста також розглядаємо в галузях театрознавства, кінознавства, мистецтвознавства, літературознавства, журналістики; як члена громадської організації НТШ в Америці, а також як сподвижника, організатора і благодійника в галузі розвитку гуманітарної науки, культурно-мистецьких проєктів українців діаспори.

Ключові слова: діаспора, мистецтво слова, театрознавство, кінознавство, мовознавство, літературознавство, журналістика, НТШ в Америці.

Постановка проблеми. Актуальність теми універсалізму діяльності Б. Береста діаспори зумовлена, перш за все, відсутністю ґрунтовного дослідження і систематизації його активної діяльності в середовищі української діаспори протягом II пол. ХХ ст., пов'язану з галузями сценічного мистецтва, мовознавства, кінознавства, літератури, журналістики, з активною підтримкою культурно-мистецьких інституцій, проєктів, творчих особистостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Темі професіоналізації мистецтва слова в діаспорі присвячений розділ колективної монографії «Мистецтво духовних вимірів української діаспори», в якому